

МІЖНАРОДНИЙ БЕСТСЕЛЕР

ПЕРЕКЛАДЕНО 23 МОВАМИ

ЛЮБОВ НЕ ВТРИМАТИ
ЗА КОЛЮЧИМ ДРОТОМ НЕНАВИСТІ

Айше Кулін — турецька письменниця і сценаристка. Працювала редакторкою і репортеркою у різних виданнях, сценаристкою на телебаченні. Її романи здобули шалену популярність на батьківщині та далеко за її межами. Кілька творів письменниці були успішно екранізовані.

Сельва — донька одного з останніх османських пашів. Дівчина має все: статки, розкіш, чудову освіту. Вона може вийти заміж за будь-кого, але серце її належить Рафаелеві Альфандарі, сину відомого у Стамбулі лікаря-єврея. Вони прагнуть жити разом, навіть проти волі своїх родин. Закохані вирушають до Парижа, щоб почати нове життя і бути щасливими. Та у Францію приходять нацисти. Смертельна небезпека загрожує тепер Сельві й Рафаелю... Долаючи кордони та перетинаючи континенти, заступаючи за лінії долі та лінії розмежування, ризикуючи всім, вони сідають у той останній потяг, який зможе повернути їх додому. Чи збереже для них життя щасливий квиток і шанс на свободу?

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-7143-2

9 786171 127143 2

Айше Кулін

ОСТАННІЙ ПОТЯГ
ДО СТАМБУЛА

Айше Кулін

ОСТАННІЙ ПОТЯГ
ДО СТАМБУЛА

Романи авторки продано накладом понад 10 млн

Ayşe Kulin

LAST TRAIN
TO ISTANBUL

A Novel

Айше Курган

ОСТАННІЙ ПОТЯГ ДО СТАМБУЛА

Роман

ХАРКІВ **КЛУБ**
2020 СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

УДК 821.512.161
К90

Жодну з частин цього видання не можна копіювати
або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:
Kulin A. Last Train to Istanbul : A Novel / Ayşe Kulin. —
Amazon Crossing, 2013. — 396 p.

Переклад з англійської *Надії Хасцької*

Дизайнер обкладинки *Аліна Беякова*

ISBN 978-617-12-7143-2
ISBN 978-1-4778-0761-3 (англ.)

© Ayşe Kulin, 2002
© Unsplash.com / giuseppe russo,
обкладинка, 2020
© Hemigo Ltd, видання українською мовою, 2020
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2020

Анкара, 1941

Хоча, йдучи з дому вранці, Маджит попередив Сабіху, що повернеться пізно, його замучила совість, коли він втямив, що вже пів на дев'яту.

Він вибачився, покинув зустріч, пішов у свій кабінет, набрав домашній номер на чорному телефоні зі скреготливим циферблатом.

— У нас сьогодні ввечері знову збори. Будь ласка, не чекай мене на вечерю, — сказав він.

— Тільки не кажи це знову! — роздратовано відповіла його дружина. — Уже майже три тижні ми не можемо по-вечеряти разом. Коханий, невже й справді більше нікого не чекають удома дружина чи діти?

— Заради Бога, про що ти говориш? Болгарська армія на нашому порозі, а у тебе тільки й мови що про вечерю.

«Жінки...» — промовив до себе, поклавши слухавку.

Дружина нагадала йому матір. Ведення домогосподарства, харчування і сон дітей, сім'я, що збирається разом за вечерею... Саме ці речі були пріоритетом у порядних газдинь. «Спроба Ататюрка перетворити їх на світських жінок була марною, — подумав Маджит. — Очевидно, наші жінки годяться лише для материнства та ведення господарства». А він навіть почав був сумніватися в цьому. Хіба Сабіха не відмовилася від материнських обов'язків, передавши виховання своєї дочки няньці? Глибоко в душі Маджит починав переконуватися, що поведінка його дружини доволі дивна.

Спочатку він сердився, гадаючи, що її відсторонене ставлення — мовчазний протест проти тих нескінченних зустрічей, що тривали до світанку. Як вона посміла злитися

на те, що він так довго працює? Зрештою, хіба то *він* відповідальний за війну? Чи *його* треба винуватити в тому, що мусить працювати допізна? Що робити, якщо Туреччина раптом буде втягнута у війну? Якби це сталося, яка з жінок їхнього кола гляне своєму чоловіку в обличчя?

Але Маджит серцем відчував, що таке ставлення Сабіхи не можна пояснити лише егоїстичністю. Здавалося, вона була на межі нервового зриву. Якийсь час цю жінку, що любила виїжджати на пікніки, спостерігати за кінними перегонами за гарної погоди та грати в карти в дощові дні, здавалося, більше ніщо не тішило. Часто, прийшовши додому, він виявляв, що дружина вже міцно спить. І якщо він обіймав її, лігши поруч, вона відсовувалася. У рідкісних випадках, коли вони збиралися лягти водночас, Сабіха завжди знаходила причину негайно заснути. Було очевидно, що в неї проблема, але вона обрала невдалий момент для нервового зриву. Де ж він мав знайти час, щоб дбати про неї, коли сам завалений роботою по вуха? Навіть коли збори закінчувалися після півночі, Маджит мав бути в міністерстві о сьомій наступного ранку.

Вони жили в дуже непевні часи. Туреччина опинилася між молотом і ковадлом. З одного боку Британія, яка зважала лише на власні інтереси, наполягаючи, щоб Туреччина стала її союзницею, з іншого боку відчувалося загрозливе ставлення Німеччини. І, ніби цього було мало, Росія простягнула Туреччині свою залізну руку в оксамитовій рукавичці. Інтерес росіян до Карса, Ардахана, Босфору й Дарданелл навис над країною, мов дамоклів меч. Якщо Туреччина обере сторону, яка згодом програє, Росія змусить її дорого заплатити у тому, що стосувалося Босфору й Дарданелл. Це жахіття тривало вже два роки.

Перша світова війна вже показала президенту Іньоню ціну вибору не тієї сторони, і він добре засвоїв урок. Він віддав би все на світі, аби дізнатися, хто виграє цю гру, та жоден провидець не міг би передбачити її результат. Це

передбачення мали зробити міністерство закордонних справ і генеральний штаб. Усі можливі несподівані обставини було обговорено, розглянуто та записано впродовж тих нескінченних зустрічей, що затягувалися аж до ночі.

Маджит пишався тим, що входив до складу генерального штабу. Водночас, відколи італійці атакували Грецію, вогняне кільце стискалося, й працівники уряду із сім'ями все більше нервували.

Столиця, Анкара, знову готувалася до спокійного літа. Зима в Туреччині була надзвичайно холодна й сніжна, а літо нестерпно спекотне. І було очевидно, що літні місяці, які наближалися, будуть пекельно гарячими.

За тиждень перед тим німецький посол Франц фон Папен приніс турецькому прем'єр-міністру особисте повідомлення від Гітлера, і чиновники з нетерпінням чекали кінця зборів. Маджит мав рацію щодо Гітлерового повідомлення. На перший погляд лист був сповнений добрих побажань та намірів. Туреччині надавалися усі види озброєння та допомоги для посилення контролю над Босфором та Дарданеллами, обіцялося не впускати німецьких солдат на турецьку землю. Однак, якщо прочитати поміж рядків, лист натякав, що саме зараз для Туреччини прийшов час вирішувати, і якщо вона не стане на бік Німеччини, то буде змушена потерпати від наслідків свого рішення, коли закінчиться війна і вирішуватиметься доля її водних шляхів.

Після довгих зборів Іньюн сказав:

— Німці кажуть, щоб ми не випробовували їхнє терпіння і що в будь-яку мить вони можуть укласти угоду з Росією за нашими спинами. Британія бореться у Греції й зазнала поразки у Лівії, вона ніяк не зможе прийти нам на допомогу, — продовжував він. — Тому не слід ризикувати і злити німців. Панове, слід знайти спосіб перестраховатися.

Вони шукали спосіб виграти час, не кажучи ні «так», ані «ні» жодній зі сторін, спосіб погладити їх по шерсті, не провокуючи.

Зранку після тієї довгої ночі прем'єр-міністр запросив у міністерство британського посла, щоб пояснити складну ситуацію, з якою зіткнулася Туреччина. Для країни починалися найстрашніші дні з усіх, які вона пережила впродовж Другої світової війни. Мов лісова пожежа, війна поширювалася в усіх напрямках, і обидві сторони мали певні очікування щодо Туреччини.

У своєму кабінеті Маджит запалив цигарку, двічі затягнувся і погасив її у кришталевій попільничці, перш ніж повернутися до зали засідань. Міністра закордонних справ та генерального секретаря уже не було.

— Маджите, президент хотів побачити сьогоднішні експертні оцінки. Я підготував звіти. Він чекає у своєму кабінеті.

Маджит поспішив до свого кабінету в секції міністерства закордонних справ, що розташовувалася у президентському маєтку. Вони працювали там уже кілька місяців, щоб мати змогу терміново звітувати Іньюню та отримувати від нього розпорядження. Маджит прихопив із шухляди папку з примітками, які доповнив кілька годин тому, проглянув їх і вибіг із кабінету.

8

Іньюню сидів у м'якому кріслі з високою спинкою за величезним столом. Він мав наївний вигляд, здавався нижчим і більш роздратованим, ніж зазвичай, гортаючи документи, які його особистий секретар узяв у Маджита. Здавалося, переглядаючи папери, він дослухався до тисяч голосів у своїй голові, але нічого не говорив. Інші чоловіки, що сиділи довкола столу, теж мовчали.

Раптом він запитав:

— Ви сьогодні слухали радіо?

— Так, сер. Наші колеги слухають усі європейські станції. Я саме віддав звіт генеральному секретарю. Вони на мить не відпочивають, сер, а й досі всі слухають Болгарію та щопівгодини готують звіти.

— Наші агенти у Болгарії щоденно нас інформують. Проте і досі не зрозуміло, чи Гітлер збирається просуватися

на південь, чи піде на північ, щоб напасти на росіян, сер, — доповнив інший молодий урядовець.

Молоді чоловіки вийшли з кімнати, а Маджит затримався.

— Завдяки вам, — сказав міністр закордонних справ, — ми змогли вжити усіх можливих запобіжних заходів, щоб упевнитися, що пожежа не пошириться на нас. Запевняю, ви можете вирушати у Ялову з чистим сумлінням. Ми триматимемо вас у курсі розвитку подій щохвилини.

Маджит почув бурмотіння Іньюню:

— Хотів би я знати, в якому напрямку посунуть німці. Ех! Якби я тільки знав...

Німеччина уклала угоду з Болгарією, тому німці стали сусідами Туреччини. Іньюню був нажаханий, бо не знав, яким буде їхній наступний хід. Сучасне озброєння та могутня армія Гітлера були просто по той бік кордону. Він міг захотіти рушити через Туреччину на Єгипет або спрямувати військо на Кавказ. Ніхто, навіть його безпосередній штаб, не знав, яка буде наступна ціль, тому Туреччина готувалася до будь-якого варіанта. Найгіршим сценарієм було б, якби Німеччина досягла угоди з Росією. Для Туреччини це стало б катастрофою.

Маджит почекав, поки чоловіки закінчать читати звіти, а тоді повернувся до зали засідань із генеральним секретарем. І знову довгі збори з купою доповідей, які потрібно прочитати, оцінити та звести воедино перед тим, як їх представлять Іньюню. Через багато годин, крокуючи самотою додому, Маджит продовжував снувати тривожні думки. Уряд платив високу ціну, щоб уникнути поширення вогню по всьому світу. А вдома уся жіноча частина мешканців хором скаржилася на високі ціни на все. Якщо держслужбовці та їхні сім'ї в Анкарі були шоковані, як же тоді почувалися бідняки Анатолії? У спробі захистити держслужбовців Туреччина продавала продукцію державного значення — текстильні вироби, взуття та цукор —

за значно зниженими цінами. Ба більше, щоб запобігти розквіту «чорного ринку» та скуповуванню товарів, держава запровадила карткову систему, яка передбачала для всіх ідентифікаційні картки, рясно вкриті печатками. Попри ці запобіжні заходи, «чорний ринок» процвітав. Безпринципні людиці, що ловили свій «великий шанс», ставали багатіями, продаючи товари з-під прилавка. Більшість людей були розгнівані, але здалися: вони не могли ані знайти, ані дозволити собі основні продукти харчування й мусили задовольнятися хлібом та крупами.

Президент вважав своєю головною турботою — питанням життя й смерті — запобігання втягуванню країни у війну. Підступатися до нього зі скаргами людей не мало сенсу. Для такого, як він, чоловіка, що на собі відчув усе пекло війни, усе, окрім війни, було другорядним.

Маджит був виснажений. Майже напевне Іньоню поїде наступного дня у Ялову. Це означало, що, скоріш за все, на наступному тижні засідань допізна не буде. Він зможе прийти додому раніше, і таким чином деякий час перепочине від докорів Сабіхи.

***

— Піка.

— Дві трефи.

— Пас.

— Пас... Перепрошую, чотири піки.

Молоді жінки поглянули з-за карт через стіл на Сабіху. Вона зашарілася, така худесенька й ніжна у блідо-бузковому костюмі...

— Ти сьогодні дуже розсіяна, — промовила Хюмейра. — Що з тобою, люба?

— Нічого. Вчора насилу заснула. Не можу зосередитися. Може, Несрін займе моє місце?

— У жодному разі. Поп'ємо чаю. Це приведе тебе до тями.

— Хюмейро, хай там як, сьогодні мушу піти до п'ятої.

— Чому?
— Мушу забрати Хюлю в Марги, після її уроку балету.
— Хіба це не робота няньки?
— У неї інші справи.
— Заради Бога, що іще робити няньці?
— Вона хоче дещо купити перед поверненням в Англію наприкінці місяця.

— Я й не знала, Сабіхо, що вона їде. А чому?
— Що ж, Хюля підросла. Вона вже велика дівчинка. Більше немає потреби в тому, щоб біля неї метушилася нянька.
— Але я думала, що вона також навчає Хюлю англійської.

— Вона достатньо вивчила. Її батько хоче, щоб вона могла твердо стояти на ногах і стала більш незалежною.

Дами відклали свої карти і встали з-за грального столика. Сабіха попрямувала до кімнати, де подавали чай. Вона не хотіла ні чаю, ні випічки зі столу. Жінка прагнула лише вийти надвір задля ковтка свіжого повітря, але взяла чашечку і пригубила, сподіваючись уникнути подальших розпитувань. Інші жінки послідували за Сабіхою до столика з чаєм, ритмічно погойдуючись під музику, що лунала з радіоприймача. Раптом музика затихла і почувся схвильований голос диктора:

— Пані та панове, ми перериваємо цю програму, аби надати деяку важливу інформацію, що стосується засідання держкомітету, яке відбулося сьогодні вранці й на якому був присутній прем'єр-міністр.

Дами одразу ж звернули від столиків із чаєм до приймача.

— Тсс! Тсс! Слухайте! — сказала Белкіс.

Сабіха також підійшла до приймача з чашкою та блюдцем у руці. Коли вона слухала тривожні новини, її руки тремтіли. Війська відійшли у Фракію, за лінію Чаталджи, і, очевидно, там закріпилися. Уряд наказав усім цивільним особам у Стамбулі побудувати сховища в підвалах.

Крім того, тих, хто мав будинки в Анатолії, заохочували безкоштовним перевезенням, і кожна сім'я могла взяти із собою до п'ятдесяти кілограмів багажу.

— Боже мій, яка сумна новина! Заради Бога, Хюмейро, вимкни радіо, — сказала Несрін.

— Ні, будь ласка, не треба. Можливо, будуть новини про Францію, — попросила Сабіха. — Хочу знати, що...

— І що нам до Франції? Кому яке до неї діло? — перервала її Несрін.

Сабіха засмучено глянула на неї й відставила чашечку і блюдце на стіл.

— Пригощайся фруктовим пирогом. Ти таке любиш, — запропонувала Хюмейра.

Сабіха відхилила її пропозицію, сказавши:

12

— Схоже, минулого тижня на верхогонах я підхопила простуду. Мене трохи нудить, люба. Зовсім немає апетиту.

— Ви чули, що евакуюють Едірне? — продовжувала Белькіс. — Іншими словами, війна на порозі!

— Мій чоловік стане просто нестерпним, — відверто сказала Неджла. — Останнім часом він навіть «так» чи «ні» рідко каже. Можна лише уявити, яким він стане, якщо ми будемо втягнуті у війну.

Сабіха почувалася цілковито розчавленою. Поки подруги були зайняті розмовою, чаєм та пирогом, вона вибачилася перед Хюмейрою і швидко покинула будинок.

П'янкий запах бузку та гліцинії заповнив Анкару. Пишні кетяги гліцинії спадали стінами саду, звисаючи, наче грона винограду, ще підсилюючи її похмурий настрій. Її блідо-бузковий костюм був єдиною річчю, що гармоніювала з оточенням. Тисяча й одна думка промчали в голові Сабіхи, коли вона поверталася додому в Каваклідер. Зіштовхнулася зі старим чоловіком, а вибачаючись перед ним, наткнулася на камінь і ледь не впала. Сабіха була дуже нещаслива. Вона була нездатна приділити хоч якусь увагу доньці або чоловіку, і все почало летіти шкереберть.

Сабіха поступово віддалялася від людей, що її оточували. Ще від початку донька стала для неї розчаруванням, позаяк вона очікувала сина; чоловіка цікавила лише робота, батьки постійно хворіли, а в неї ставало все менше і менше спільного з подругами. Вона начебто втікала від самого життя.

Маджит був настільки зайнятий, що, здавалося — принаймні їй, — не помічав зміни в дружині. Тому їй було легше триматися осторонь. Щодо подруг, останнім часом жінка почала вигадувати різні відмовки, аби не відвідувати їхні посиденьки. Сьогодні нянька не збиралася за покупками, а їй не треба було забирати Хюлю з балетної школи мадам Марги. Правдою було лише те, що няня справді поверталася до Англії. Маджиту це подобалося. Він вважав, що Хюля більше не потребувала няньки, адже вона збиралася до школи, і що Сабіха могла б сама дбати про доньку, присвячуючи їй більше часу.

Сабіха усвідомлювала, що вже деякий час не контролює свого життя. Та клята війна руйнувала його. І ця війна точилася навіть не в її власній країні. У крамницях нічого не знайти, люди не мали змоги подорожувати, війна була єдиною темою для розмов. Маджит був неначе військовополонений, здавалося, він сам став солдатом! Вони були такою щасливою парою, колись їм було так весело разом — перед тим, як її сестра поїхала, ще до війни. Сабіха сумувала за тими давно минулими днями. З іншого боку, вона не могла не дякувати своїй щасливій зірці щоразу, коли читала газети чи слухала радіо. Принаймні в Анкарі їхні життя були в безпеці. Жоден жандарм чи солдат не грюкав у їхні двері на світанку. Довкола не тинялися люди із жовтими значками на грудях, мов тавровані осли. Тавровані осли! Чи ж то були слова? Неджла була єдиною, хто дозволяв собі такі грубі зауваження. Раптом Сабіха пригадала, як два тижні тому під час партії в бридж Неджла безпардонно заявила:

— Бідних євреїв змусили носити жовті значки на одязі, ніби вони — тавровані осли!

— Що це ти таке кажеш? — скрикнула Сабіха. — Як можна порівняти людей з ослами? І ти ще називаєш себе дружиною дипломата? Та ти хоч чула себе?

Неджла, стримуючи сльози, запитала своїх друзів:

— Що на неї напало? Чому вона так на мене кричить?

— Ця війна усіх нас дістала, дівчата, — сказала господиня дому, намагаючись залагодити ситуацію. — Останнім часом найменша іскра спричиняє вибух. Що ж, повертаємося до гри. Чия була черга?

Тепер Сабіха почувалася ніяково, пригадуючи той сплеск емоцій. Вона, напевне, була у поганому настрої. І таким він ставав щодня, коли вона читала новини в газетах. Погроми нацистів у Європі... Потоки біженців... Франція... Ох! Сабіха простягла руку, щоб доторкнутися до одного із суцвіть гліцинії на стіні, та коли саме збиралася зірвати його, відсмикнула руку. Не могла змусити себе зірвати квітку. Раптом, повертаючи на свою вулицю, відчула клубок у горлі, обличчям потекли сльози. Уже споночіло, вона глибоко вдихнула повітря. Сумний день перейде в іще одну ніч...

Маджит, мабуть, прийде додому пізно. Хюля знову заводитиме свої безкінечні «коли», «чому» та «де» впродовж усієї вечері. Нянька сидітиме за столом навпроти неї й, поза сумнівом, говоритиме про війну. Анкара, з якою було пов'язано стільки щасливих спогадів, тепер втілювала лише сум. Не просто сум, а й одноманітність, безрадісність.

* * *

Маджит відчинив вхідні двері якомога тихіше — він не хотів турбувати дружину, поки та спала. Навшпиньки зайшов у спальню й у блідо-рожевому світлі нічника побачив, що Сабіха не спить. Вона лежала, розкинувши волосся на подушці, й дивилася на чоловіка запухлими червоними очима.

— Щось сталося? Чому ти плакала? — запитав Маджит. Сабіха, випроставшись, сіла на ліжку:

— Я на межі. Цей лист принесли з вечірньою поштою. Листоноша залишив його на килимку біля дверей. Я знайшла його, коли виносила сміття. Ось, прочитай.

— Від кого це? Від твоєї мами? Твій батько знову хворий?

— Маджите, він не зі Стамбула. Лист від Сельви.

— Справді?

— Маджите, мені страшно. Треба щось робити. Ми мусимо привезти її сюди. Так не може продовжуватися. Рано чи пізно моя мати дізнається, що відбувається у Франції, і, присягаюся, це доведе її до серцевого нападу.

Маджит узяв листа і спробував прочитати його при тьмяному світлі.

— Сельва ніколи не погодиться приїхати сюди, залишивши Рафо там, — сказав він. — Рафо ж ніколи не погодиться повернутися.

— Але так не може тривати. Сельва повинна подумати про нашу матір. Я попросила телефонну станцію з'єднати мене з нею. Бозна-скільки часу це триватиме. Може, до ранку чи до завтра...

— Сабіхо, щ-що ти зробила? Скільки разів я говорив тобі не телефонувати Сельві з будинку?

— Ну, я ж напевне не мала йти до когось додому о цій порі. Я мушу поговорити з сестрою; я мушу переконати її, поки ще не пізно.

— Я змушений скасувати дзвінок, — сказав Маджит, поспішаючи до телефона.

— Як ти можеш? Вона — моя сестра. Ти що, не розумієш?

Маджит повернувся до кімнати.

— Сабіхо, я працюю у міністерстві зовнішніх справ. Німці на порозі, війна на порозі, а ти замовляєш дзвінок до єврея у Францію. Ти шукаєш проблем!

— Я донесхочу сита твоїм міністерством закордонних справ. З мене досить. Я постійно уявляю, що за мною стежать шпигуни.

— Уже от-от шкільні канікули. Тоді ви з Хюлею зможете поїхати до твоїх батьків у Стамбул. Цікаво мені знати, чи твій батько з таким самим розумінням, як я, поставиться до питання про твою сестру.

Сабіха почула, як чоловік рушив у кінець коридору, набрав оператора, скасував дзвінок, а тоді пішов у вітальню. Сабіха знову заплакала, тихо-тихо.

Маджит вийшов на балкон. Він запалив сигарету і вдивлявся у далекий опівнічний блакитний горизонт. Маджита тишили прохолодні ночі Анкари, та сьогодні йому вперше було холодно й незатишно. Він намагався зігрітися, потираючи долонями плечі. Та не лише погода змусила його мерзнути. Вони жили у дні, настільки небезпечні (для тих, хто розумів, що відбувається), що волосся ставало дибки. Ні чоловік на балконі, ні його примхлива дружина, що схлипувала у спальні, не усвідомлювали, наскільки близькі вони до краху. Вони просто вмикали радіо, слухали новини, а тоді скаржилися на «чорний ринок» і те, яке все дороге, а тоді закутувалися у ковдру й поринали в сон. Вони нічого не знали. Ніхто не уявляв масштабів катастрофи, з якою зіткнулася б Туреччина, якби якась зі сторін втягнула її у війну. Та й звідки кому знати, по якому лезу ножа ступав Іньюню та його соратники. Уряд докладав усіх зусиль, щоб не потривожити громадськість і не спричинити паніки. Маджит замислився, що краще: оприлюднити правду, щоб усі могли діяти, виходячи з реальних обставин, чи взяти на себе роль батька-покровителя, який захищає дітей від поганих новин?

Не так давно, власне, кілька місяців тому, країну по суті було втягнуто у вир війни. Війна... Тоді було ще гірше, ніж зараз, то була клоака, гидка клоака! Маджит люто відкинув недопалок. Той упав десь у непроглядній п'їтмі,

навіть не блиснувши. Чоловік пригадав історії, які його батько, герой війни, розповідав про таку темряву й вогники сигарет уночі — один, два, три вогники, п'ять, десять, — тіла без рук і ніг, без голів. Жалюгідні голодні люди, вкриті вошами, як і поранені кістляві тварини. Голод, покинуті діти. Жінки, які втратили людяність; чоловіки, в яких не було ні грошей, ні дому, ні надії. Він невиразно пам'ятав, як його батько у такому стані з'явився біля садової хвіртки: шкіра та кістки, вкриті вошами, а форма — саме дрантя. Хитаючись, він підійшов до краю басейну й упав. Цей спогад вривався у пам'ять Маджита, та він не був певний, чи справді був свідком цього епізоду, чи йому розповіли про це пізніше. А от що він добре пам'ятав — те, що садівник не впізнав свого господаря і подумав, що то жебрак. Лише через деякий час вони зрозуміли, хто перед ними. Високий, сильний, комунікабельний Рухі нагадував труп, бездиханний скелет, що волочив одну ногу, без звичного блиску очей. Війна така! Маджит був переконаний, що перемогу треба здобувати за столом переговорів, а не на полі бою. Він працював не покладаючи рук, щоб урятувати людей своєї нації від цієї жахливої долі, та як це пояснити дружині, що ридма ридає?

Опустившись у солom'яне крісло і поринувши у спогади, він раптом усвідомив, що звук до прохолоди на балконі. Маджит зробив великий внесок у підписання угоди з Англією та Францією у 1939 році. Згідно з цією угодою, французи та британці зобов'язувались забезпечувати життєво необхідні потреби турецької армії. Натомість упродовж усієї війни Туреччина мала продавати хром, який вона виробляла, у Францію. Міністр закордонних справ Туреччини їздив у Францію з Маджитом, щоб підписати цю угоду. Вони вирушили у Париж із великими надіями, та, на жаль, кінцевий результат не виправдав їхніх сподівань. Франція відчайдушно потребувала грошей, які могла б заробити, продаючи турецький хром, та, попри

готовність Менеменджіоглу постачати хром упродовж усієї війни, підписала угоду лише на два роки.

Тоді Британія різко скоротила кількість зброї, танків і зенітних артилерійських установок, які збиралася постачати в Туреччину.

Турецька армія потребувала 11 мільйонів куль та 6500 кулеметів. Британці ж були готові надати лише два мільйони куль і 200 кулеметів. З такими мізерними поставками як узагалі можна було очікувати, що Туреччина зупинить німців на Балканах? Можна було зрозуміти людей, що борються голіруч, щоб урятувати власну країну, але боротися за Британію, яка підбурювала арабів проти турків у Першій світовій війні, коли вони накиннули оком на Мосул та Кіркук, — це було вже занадто. Водночас інші європейські країни з власних причин підтримували різноманітні племена Середнього Сходу, які прагнули незалежності.

Якби це залежало від Маджита, він би й пальцем не ворухнув заради будь-якої зі сторін. Нехай ті європейці поперегризають одне одному горлянки. Хіба не достатньо того, що вони втягували одне одного у цю війну? Маджит не сумнівався, що якби з якоїсь причини Туреччина усе-таки була змушена вступити у війну, вона б сповна заплатила за амбіції великих держав.

У вагоні-ресторані потяга, повертаючись додому з Парижа, Маджит дізнався, що міністр закордонних справ стурбований іще однією річчю. Він звернувся до делегації: «Панове, наскільки я розумію, англійцям не вистачає зброї, а у французів її зовсім немає. Вони нездатні постачати товари не через погані наміри. Це просто неможливо. Я остаточно усвідомив це під час наших перемовин у Парижі. У моїй голові зараз багато різних запитань. І я маю сумніви щодо їхньої поступової перемоги. Я замислився: а якщо ми поставили не на того коня, підписуючи всі ті угоди, які роблять нас їхніми союзниками?» Після року нескінченних дискусій: хто ж виграє війну

і яку сторону варто підтримати Туреччині? — було вирішено, що Туреччині слід узяти сторону Франції та Британії. Тепер, у Парижі, вони дізналися про брак зброї у Франції. Поступово вони почали усвідомлювати, що, мабуть, обрали не того партнера. Хоча вони й не поверталися в Анкару з порожніми руками, та були дуже розчаровані, що здійснилася лиш незначна частка їхніх сподівань.

Наприкінці перемовин, у їхній останній вечір у Парижі, Маджит зміг дотримати обіцянки, даної Сабісі, — побачитися із Сельвою. Він сказав товаришам, що мусить провідати родича, який живе у Парижі, а вони були достатньо делікатні, щоб не розпитувати.

Маджит вирішив зустрітися із Сельвою у «Кафе де Флор», бо воно було приховане від людських очей. Своячка прибула з повними руками подарунків для своїх матері, сестри та небоги. Вона міцно обняла Маджита і розцілувала його в обидві щоки. Було очевидно, що дівчина дуже рада зустріти когось із дому. Вона детально розпитувала про кожного. Чи Сабіха і досі підв'язує волосся Хюлі величезними атласними стрічками? Чи вони й далі запрошують тих самих старих друзів на звані вечори по п'ятницях? Хто партнер Сабіхи у бриджі? А мати згортає альтанку наприкінці сезону чи коли стає прохолодніше? Вона розпитувала навіть про свого батька, який так у ній розчарувався.

Маджит поглянув на всі ті подарунки, які його своячка посклала на крісло. Зняковіло промовив:

— Я справді не можу взяти все це із собою, Сельво. У мене лише невелика валіза.

— Будь ласка, Маджите, не відмовляй мені у задоволенні передати дещо своїй сім'ї! Може, я не матиму іншої можливості. Я можу вискочити і купити невеличку сумку в «Лафает».

— Ні, заради Бога, ні! Що подумують мої колеги? Ми тут у службових справах. Вони скажуть, що я накупив

стільки усього для себе та своєї сім'ї, що мені доведеться купити додаткову валізу, аби провезти все це.

— Візьми принаймні парфуми з лавандою, які я купила мамі та сестрі. А ще кілька шоколадок для Хюлі...

— Не треба було завдавати собі стільки клопоту. Ти, мабуть, витратила стільки грошей. Так незручно...

Після обміну новинами розмова завмерла. Лише тоді Маджит помітив темні кола під очима Сельви. У променах вечірнього сонця він раптом побачив, який у неї блідий та виснажений вигляд. На ній був знайомий Маджитові зелений плащик, і це означало, що тут, у Парижі, вона не може дозволити собі купити новий. А це була дочка Фазіля Решата-паші, яка народилась у багатій сім'ї! От що робить кохання! Маджит замислився, чи Сабіха наважилась би вчинити так само, якби її батьки не прийняли його. Не був певний, чи хоче він дізнатися відповідь. Мабуть, Сабіха не погодилася б сьорбнути горя заради кохання. Чи вийшла б вона за нього, якби він був іншого віросповідання чи, скажімо, був би вірменином? Ні! Ніколи в світі.

Безумовно, його походження з давньої шанованої стамбульської родини, добра освіта та кар'єра значно вплинули на її вибір. Та чому він має через це почуватися розчарованим? Хіба ж він не обирає так само? Хіба Сабіха не була вродливою, розумною, освіченою, добре вихованою дівчиною з поважної сім'ї, й до того ж урівноваженою? Він пригадав розумні поради, які Сабіха давала своїй сестрі у ті дні, коли Сельва була по вуха закохана. Це не надто впливало на дівчину, але ж не в цьому суть.

— Кохання наче полум'я, поступово воно вигорає, — казала Сабіха сестрі. — Що ти тоді робитимеш? Коли ти нарешті отямимся, якщо покаєшся і захочеш розлучитися з Рафо, це буде не так само, як розлучитися з кимось іншим. Ніхто не захоче одружитися з тобою після цього. Присягаюся, в результаті ти залишишся старою дівкою.

— Тому що я вважатимусь покинутою чоловіком-евреєм, так? Чого ти хвилюєшся, люба сестро? Я впевнена, що навіть коли полум'я згасне, як ти кажеш, наша дружба це переживе. Ми будемо коханцями і найкращими друзями.

— А якщо, Боже борони, з Рафо щось трапиться? Ти повернешся додому як єврейська пані Альфандарі?

— Цього я напевне не робитиму. Я не повернуся до будинку нашого батька, який відвернувся від мене лише через те, що я закохалася у немусульманина. Хтозна, може, тоді у мене будуть власні діти чи навіть онуки.

Коли Сабіха зрозуміла, що ця розмова із Сельвою ні до чого не приведе, вона спробувала поговорити з батьком.

— Часи змінилися, батьку. Такі відмінності більше не мають значення. Будь ласка, не робіть нічого, про що ви пізніше пошкодуєте. Благаю вас, батьку, будьте розумні! Погляньте на невістку Самі-паші: вона ж грекиня, правда? А дружина Веджді — німкеня. І що скажете про них? До того ж ви навчалися у Європі. Ви повинні мати більш прогресивні погляди.

— Якщо вона одружиться з тим чоловіком, вона мені більше не дочка. Хай забуде, що взагалі була моєю дочкою.

— Але, батьку, як вона зможе забути, що вона ваша донька?

Фазіль-паша дивився вдалечінь крізь вікно:

— Ти маєш на увазі «була».

Через цю жахливу ситуацію усе в сім'ї пішло шкереберть, і це тривало не просто кілька днів, тижнів, місяців, а роками. Безуспішна спроба Фазіля-паші застрелитися не зупинила Сельву. Дівчина просто дочекалася, поки він оклигає, а тоді повернулася до коханого. Тоді настала черга матері спричинити безлад. Вона злягла, серйозно хвора, і потребувала постійної турботи та уваги. Фазіль-паша відмовлявся виходити з дому. Сім'ї було настільки соромно, що вони не могли дивитися друзям у вічі. Той

випадок не пішов сім'ї на користь, але принаймні тепер вони знали, хто їхні справжні друзі. Тепер навіть ті, кого вони колись вважали близькими, перешіптувалися за їхніми спинами, звинувачуючи в усьому Фазіля-пашу, бо той навчав своїх дочок у християнських школах, як, власне, і багато хто з них.

Сабіха та Сельва, як і більшість дітей їхніх друзів, здобули початкову освіту в американській школі у Гедік-паша, тоді середню освіту у французькій школі й зрештою навчалися в американському коледжі. Обидві сестри вирости, вільно говорячи англійською та французькою мовами.

22

Маджит пригадав, наскільки це вразило його багато років тому, коли він уперше побачив свою наречену, що читала вірші Бодлера та Байрона. Навіть його мати, упокій, Господи, її душу, була вражена.

— Саме така дружина й потрібна дипломату, — прокоментувала вона.

Голос Сельви витяг його із задуми і повернув до реальності.

— То тепер Туреччину втягнуто у війну?

— Ні, ні.

— Ти впевнений?

— Ми докладаємо усіх зусиль, щоб цього не сталося. Сельво, ми, безумовно, не можемо дозволити собі ще одну війну.

— Маджите... Мені треба дещо запитати.

— Будь ласка.

— Мій батько... Він... Він колись пробачить мені?

— Щиро кажучи, я не знаю, Сельво. Ми з твоєю сестрою закрили цю тему. Ми більше не говоримо про це.

— Справді?

— Так. Що ще тут сказати?

— Ти справді так гадаєш, Маджите?

Він сьорбнув кави, перш ніж відповісти.

— Не має значення, що я думаю. Ти зробила те, що хотіла. Хіба ти принаймні не щаслива? Це було варто того хаосу, який ти спричинила?

— Мушу сказати, мене обурило твоє ставлення. Ти говориш так, наче ніколи не зустрівався з Рафо.

— Не розумію, чому тебе обурає те, що я кажу правду. Ти просто відмовлялася дослухатися до будь-кого. Ішла напролом, спалила за собою мости. Ти завдала болю своєму батькові, матері та Сабісі. Я просто сподіваюся, що це того вартувало. Ми всі сподіваємося, що ти не пошкодуєш.

— Я дуже сильно кохаю Рафо, Маджите. Я не шкодую, та я дуже нещасна...

Сльози ринули по її обличчю. Маджит узяв її тремтячі руки у свої.

— Годі, Сельво, ти не мала б бути нещасною, якщо так сильно кохаєш його. Подумай про те, що ви пережили, аби бути разом. Ти дуже сильна людина, ти завжди знала, чого хочеш, і мала відвагу стояти на своєму. Я впевнений, що твій батько теж це розуміє. Можливо, він ще не пробачив тобі, але я впевнений, що глибоко в душі він і досі сильно тебе любить.

— Я сумую за всіма... Дуже-дуже.

— Час зцілює. Зачекай іще трохи.

— Якби-то знати, скільки ще, — схвильовано промовила Сельва.

«Чи був той час?» — подумав Маджит. Час був надзвичайно цінний цими днями, особливо в останні кілька місяців — на вагу золота. Хіба не за часом приїхала у Париж турецька делегація? Президент Іньюню потребував часу більше, ніж будь-чого іншого, — часу подумати, часу відволіктися, часу уникнути війни. Власне, Іньюню постійно відповідав на запитання, що стосувалися війни, словами: «Час покаже».

Тепер Маджит дав таку саму відповідь своїй своячці:

— Я не знаю, Сельво. Час покаже.

Упіймав себе на тому, що тепер використовує дипломатичну тактику в особистому житті. Він завжди вважав, що речі можуть змінитися, не встигнеш й оком зморгнути, і результати можуть бути непередбачувані. Але за нішніх обставин Європа не могла втішати себе передбаченнями чи надіями.

Прощаючись із Сельвою, Маджит міцно стиснув її руки і зазирнув їй у вічі.

— Усе може змінитися, Сельво, і то досить швидко. Якби щось трапилося, щось, що може загрожувати твоєму життю, негайно повертайся додому.

— Маджите, я не повернуся без Рафо.

— Гадаю, ти мусиш. Він — чоловік і може сам про себе подбати.

24

— Ми присягнулися, що будемо разом усе життя. Він не захоче повертатися. Знаєш, через скільки всього він пройшов? Через усі ці образи... А я просто не зможу покинути його.

— Добре подумай. Життя лише одне. І тільки ми відповідальні за нього.

— Маджите, спробуй зрозуміти. Я відповідальна не лише за власне життя.

— Саме так. Та на морі жінки й діти покидають корабель першими.

— Ти не розумієш. Зараз я говорю не про Рафо.

Маджит, який уже піднявся, щоб іти, знову сів:

— Ні! Ти ж не...

— Саме так.

— Коли?

— На початку наступного року.

— Чому ти не сказала мені раніше?

— Я сподівалася, що ти помітиш.

Краще роздивившись її, Маджит і справді побачив, що її талія покруглішала, а груди стали повніші, ніж він

пам'ятав. З іншого боку, її обличчя змарніло. Він подумав, що вона, мабуть, божевільна, якщо завагітніла під час війни. Досить неохоче Маджит привітав її.

— Хочеш, щоб я розповів Сабісі? — запитав він.

— Я вже написала їй, та, мабуть, вона ще не отримала мого листа. Якщо ти повертаєшся завтра, можеш розповісти їй новину. Та я б хотіла, щоб спершу вона почула це від мене.

— Звісно.

— Також я написала матері.

— Добре все обдумай, Сельво. Тепер у тебе є ще одна причина повернутися до Стамбула.

— Я не роститиму дитину без батька. Не хвилюйся, Маджите. Рафо теж переконаний, що залишатися тут небезпечно. Він розглядає кілька можливостей роботи за межами Парижа, десь у сільській місцевості. Ми можемо переїхати з міста через місяць.

Рафо та Сельва змогли покинути Париж і переїхати до Марселя, та що з того? Тінь нацизму нависала і над цим містом. Щоб урятувати південну частину країни від вторгнення, новостворений уряд маршала Петена пожертвував французькими євреями, задовольнивши вимоги Гітлера. Поступово французькі євреї, які думали, що зможуть залишатися непоміченими, живучи на віддалених територіях, почали усвідомлювати, що вони помилялися. Німці проникали всюди, наче дим. Від них було неможливо втекти.

Рафо почав працювати у Марселі разом зі своїм другом, аптекарем. Мати Сельви продала на аукціоні діамантову обручку і спромоглася відіслати гроші своїй молодшій доньці, не поставивши до відома чоловіка. Рафо вклав гроші у партнерство з другом-аптекарем. Він жив із Сельвою в мансардному приміщенні навпроти аптеки. Сельва давала уроки англійської мови та фортепіано трьом дівчатам, що жили по сусідству. У них з'явилося

кілька друзів, та найкращою подругою Сельви й досі була сестра. Вона писала Сабісі щодня, детально описуючи їхнє життя. Її вагітність проходила добре. Жодних ранішніх недомагань. Фінансових проблем не було, та вони ледве зводили кінці з кінцями. Їхнім єдиним предметом розкоші був телефон, який вони встановили, щоб сестри могли підтримувати зв'язок. Попри все це, Рафо та Сельва чудово розуміли, що довкола них змикається кільце. Сельва навіть чула жахливі розповіді про чоловіків, яких поліція зупиняла і, щоб перевірити, чи вони обрізані, просила спустити штани. На щастя, Рафо не піддавали такому приниженню. Усі їхні друзі гадали, що вони турки, оскільки вони завжди розмовляли одне з одним турецькою. А в березні Сельва навіть постила під час рамадану і старалася робити це так, аби всі знали, що вона постує. Та, попри всі їхні зусилля, вона боялася, що рано чи пізно правда впливе.

* * *

Маджит знав, що його дружина весь час хвилюється за свою сестру, але тут він нічого не міг удіяти. Останнім часом особисті драми були краплею в океані порівняно з тими, з якими зіткнулася нація. Докуривши другу сигарету, рушив до дверей. Він увесь аж трусився, коли підійшов до спальні. Чоловік зупинився перед дверима і почув важке дихання дружини; Сабіха уже заснула. Прокрався у спальню і роздягнувся, намагаючись не турбувати її. Тоді ліг у теплу постіль, але заснути не міг. Він крутився й вертівся, поки не почув телефонний дзвінок.

«Боже! — подумав. — Вони, напевне, забули скасувати замовлення».

Він швидко вислизнув із ліжка і, навіть не зупиняючись, щоб узутти хатні капці, помчав у коридор, взяв слухавку і майже беззвучно відповів:

— Алло.

— Пробачте, сер. Я знав, що, мабуть, розбуджу вас, але...
— Алло... Алло... Хто це?
— Це я... Тарік. Тарік Аріджа.
— А, Тарік, — Маджит глибоко вдихнув. — Що трапилося?

— Даруйте, що дзвоню в таку пізню годину. Сподіваюся, я не розбудив решту сім'ї.

— Кажіть уже, у чому справа!

— Боюся, новини погані. Я черговий в офісі, і... е-е... півгодини тому німці атакували Родос.

Маджит опустився в крісло.

— Це неможливо, — пробурмотів він.

— Мені шкода. Генеральний секретар, міністр і начальник штабу зустрічаються хвилин через двадцять. Президента проінформовано.

— Розумію, — сказав Маджит. — Я вже їду. Дякую.

Він знову прокрався до спальні. Сабіха й досі міцно спала. Він увійшов до кімнати, вбрався у той самий одяг, який лише недавно зняв.

Коли Сабіха почула, як чоловік зачинив двері, вона сіла у ліжку й так сиділа у темряві якийсь час. Тоді увімкнула лампу на тумбочці. Сльози котилися її обличчям і скапували на рожеву нічну сорочку.

Вона склала руки в молитві:

— Господи, благаю, оберігай мою любу Сельву! Врятуй мою сестру із цього пекла. Боже, благаю тебе!

Вона затулила руками обличчя і затрусилася з відчаю.

— Пробач мені, сестричко, — прошепотіла вона. — Пробач мені, Сельво.

Стамбул, 1933

Сельва сушила своє довге світле волосся на сонці, розчісуючи його гребінцем зі слонової кістки, й водночас струшувала ним, розприскуючи міриади крихітних краплинок, які нагадували кришталеві кульки. Сабіха подивилася на неї із заздрістю й буркнула:

— Не суши тут волосся, ти заплямуєш моє плаття.

— Жартуєш? Хіба ж де чувано, щоб вода залишала плями?

28

— Запевняю тебе, на шовку плями від води залишаються.

Сельва відійшла од вікна, схрестивши ноги, сіла на своє ліжко і продовжила сушити волосся.

— Знаєш, а ти можеш узяти мене із собою!

— Але я не хочу.

— Чому?

— Тому що ти занадто молода, ось чому. Можливо, наступного року.

— Але ж я вища за тебе.

Сабіха люто зиркнула на сестру. Хотіла відповісти, але на якусь мить прикусила язик.

Знаючи, як пишається Сельва своїм довгим волоссям, вона не могла втриматися, щоб не сказати:

— Знаєш, гадаю, саме час тобі постригти волосся. Скоро ти долівку ним підмітатимеш.

— Батько не дозволяє мені обрізати його.

— Брешеш. Ти просто не хочеш, от і все.

— Може, й так...

— Сельво, це так по-старосвітському... Воно тобі майже до кісточок! Його важко й помити, і висушити. Уже

стільки років ти носиш той величезний вузол на маківці. Два заплетені пасма волосся, зв'язані зверху в гульку. За ради Бога, ти ще від цього не втомилася?

— Ні.

— Що ж, я не проти, та якщо збираєшся ходити зі мною в гості на чай, мусиш вигадати щось інше зі своїм волоссям. Ти не ходитимеш поруч зі мною, мов королева Вікторія. Сподіваюся, ти це розумієш.

— Так, Сабіхо.

Відповідь сестри її не здивувала. Дівчина належала до людей, які ніколи нікому не суперечили, але завжди якось знаходили власний шлях. З нею було неможливо сперечатися, тому Сабіха змінила тему. Приміряючи намиста перед дзеркалом, вона запитала сестру:

— Як гадаєш, яке вибрати?

— Оте! — запропонувала Сельва.

— Ні, я вважаю, оце краще пасуватиме. Будь ласка, допоможи з пряжкою.

Вона підняла волосся й опустила на коліна перед сестрою, щоб та застебнула намисто.

Сельві сподобався вибір сестри.

— Ти мала рацію, воно прекрасне. Ти будеш найвродливішою дівчиною на вечірці.

Сабіха глянула у дзеркало; три низки перлів чудово доповнювали її світло-зелене шовкове плаття. «Дуже елегантно», — подумала вона. Дівчина торкнулася свого волосся і заправила пасма з боків за вуха. Вигляд у неї був таки чудовий. Вона всміхнулася своєму відображенню у дзеркалі.

Саме тоді її мати відчинила двері в спальню:

— Твої подруги вже тут, любя. Поспіши, та, заради Бога, не затримуйся допізна. Ти повинна повернутися раніше, ніж батько, інакше матимеш неприємності!

Сабіха послала сестрі повітряний поцілунок і слідом за матір'ю вийшла з кімнати. За кілька хвилин вона поспішно

повернулася, обійняла Сельву і сказала: «Обіцяю, наступного разу я візьму тебе із собою», — і знову швидко вибігла.

Сельва послухала, як їхні кроки віддалялися коридором, піднялася з ліжка, заплела волосся й рушила до дзеркала, заколюючи зачіску шпильками.

— Я ніколи не пробачу тобі, Господи, ні, ні, ніколи. Я ніколи не пробачу тобі, лорде Сеймуре. Я довіряла тобі усім серцем. А тепер можеш іти, — сказала вона, вказуючи на двері. Почувши голос доньки, мати повернулася до спальні й запитала:

— Дитинко моя, що це ти робиш?

— О мамо! Я не чула, як ви увійшли, — сказала вона, розсміявшись. — Розучую п'єсу, яку ми ставитимемо наприкінці семестру. Я граю Єлизавету Першу...

30

— А хто король?

— Мамо, в ній немає короля. Коли помер Генріх Восьмий, там така катавасія зчинилася... П'єса про суперництво між двома жінками, які боролися за англійський трон. Муалла грає Марію Стюарт, а Рафо — лорда Сеймура. Звісно, є й інші ролі: священники, лорди і тому подібне. Будь ласка, мамо, можна я запрошу акторів на чай на наступному тижні? Будь ласка, не відмовляйте!

— Запросиш лише дівчат.

— Мамо, ну справді, як ми репетируватимемо тільки з дівчатами? Хто гратиме чоловічі ролі?

— Боже, а що мені робити з твоїм батьком? Ти знаєш, що він про все це думає. Знаєш, через що я пройшла, аби вмовити його відпустити тебе на вечірки.

— Про що ви? Ви ніколи не відпускаєте мене на вечірки.

— Але, любя, тобі ще навіть вісімнадцяти не виповнилося.

— Не хвилюйтеся, мамо, я не захочу ходити по вечірках, коли мені буде вісімнадцять. Я кажу так, щоб подразнити сестру.

— І чому це ти не захочеш іти?

— Гадаєте, я не знаю, чому дівчата ходять на вечірки? Тому що хочуть знайти собі чоловіка!

— І з чого ти це взяла?

— Чула, як Сабіха розмовляла про це з подругами. Схоже, усі вони прагнуть того самого, в усіх одне в голові.

— І що тут такого, можна поцікавитися? Ясна річ, на такі вечірки запрошують гарних, добре освічених юнаків. Усі вони володіють кількома мовами і поводяться бездоганно. Крім того, ці вечірки завжди відбуваються у будинках, де за всім, що відбувається, приглядають старші.

— Знаю, і саме це мене дратує. Матері організують ці вечірки, аби обрати підхожих чоловіків для своїх доньок.

— Ну і що тут такого? Що поганого, коли мати хоче, аби у її доньки був вигідний шлюб?

— Що ж, отакого я точно не хочу!

— Тоді все гаразд, як на мене. Ми з батьком тобі не допомагатимемо. Можеш покластися на старосвітський метод, як і я колись. Побачимо, як ти відреагуєш, коли у нашій двері постукає сваха.

— Боже збав, я взагалі не те мала на увазі.

— Авжеж, я й не уявляю, що ти цьому зраділа б.

— Ніколи! Я краще помру.

— Я так не думаю, але... Але чого ж ти сердишся?

— Я й сама не знаю. Просто дивно, що пристойних юнаків і милих дівчат зганяють докупи, аби вони... Ой... Здаюся... Не можу пояснити.

— Можливо, ти зможеш пояснити, як саме ти шукати-меш підхожого юнака, що стане твоїм чоловіком? Їх часом не на базарі знаходять?

— Єдине знаю напевне — я сама знайду собі чоловіка. Не хочу шукати когось на конкурсі, організованому зацікавленими матінками.

— Просто чудово! Ти говориш як дитина, якою, власне, і є. Що хтось у твоєму віці може знати про вибір чоловіка? Досить про це, краще продовжуй вчити свою роль.

Щойно мати вийшла з кімнати, Сельва покликала її:
— Мамо, зачекайте! То що з репетицією на наступному тижні? Дозвольте мені запросити принаймні одного хлопця, лише того, у якого головна роль.

— І що це за зірка?

— Рафо. Рафаель Альфандарі.

— Альфандарі? Син відомого лікаря?

— Онук.

— Ну що я можу сказати? Гадаю, можна. Упевнена, твій батько знає його сім'ю. Мабуть, він не заперечуватиме.

Леман-ханім вийшла з кімнати, а Сельва продовжила практикуватися перед дзеркалом.

Пізніше того вечора, коли Сельва вчилася, до її кімнати поспіхом забігла мати:

— Вже пів на шосту, а твоя сестра досі не повернулася.

32

— Не може бути так пізно. Я ще не чула дзвону годинника.

✿

Щойно вона це сказала, як із годинника в коридорі полинуло кування зозулі, як це відбувалося кожних півгодини.

— Ну от, — сказала Леман-ханім.

— Не панікуйте, мамо, вона може повернутися будь-якої миті.

— Я просто сподіваюся, що вона встигне прийти раніше, ніж батько.

Сельва підійшла до вікна і визирнула:

— Ось і вона, саме іде.

Мати й дочка втислися в еркер і побачили Сабіху, що бігла до будинку. Її плащ та сукня розвівалися на вітрі.

— Стривай, не біжи, ще спіткнешся й упадеш, — кричала мати, начебто Сабіха могла її чути.

Кальфа, служник, відчинив двері ще до того, як Сельва встигла спуститися сходами. Сабіха сяяла. В очах спалахували іскорки, а обличчя заливав рум'янець.

Леман-ханім покликала доньку через перила:

Зміст

Анкара, 1941	5	Марсель	166
Стамбул, 1933.....	28	Париж.....	172
Анкара.....	46	Марсель	181
Призначення		Вагон страху.....	191
на закордонний пост.....	48	Париж.....	204
Зі Стамбула в Париж.....	56	Париж.....	212
Марсель, 1940—1941	65	Анкара, 1943	222
Анкара, 1941	87	Каїр, 1943.....	235
Марсель	93	Париж.....	246
Париж.....	104	Темрява опівдні.....	256
Марсель	108	Париж.....	271
Ліон.....	111	Зворотний відлік.....	281
Анкара, 1942	119	Прощальний вечір	287
Марсель, 1942.....	136	Анкара.....	291
Анкара.....	147	На потяг	301
Париж.....	152	Потяг.....	314
Анкара.....	159	Подяка.....	380

Літературно-художнє видання

КУЛІН Айше
Останній потяг до Стамбула

Роман

Головний редактор *С. І. Мозгова*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Редактор *М. Г. Беднік*
Художній редактор *А. В. Белякова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *В. М. Немашкало*

Підписано до друку 01.11.2019.
Формат 84х108/32. Друк офсетний.
Гарнітура «Adonis». Ум. друк. арк. 20,16.
Наклад 4250 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61001, м. Харків, вул. Б. Хмельницького, буд. 24
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано з готових діапозитивів на ПП «ЮНІСОФТ»
Свідоцтво ДК №3461 від 14.04.2009 р. www.unisoft.ua
61036, м. Харків, вул. Морозова, 13Б

UNISOFT

- за телефонами довідкової служби (050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life); (067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

- на сайті Клубу: www.bookclub.ua
- у мережі фірмових магазинів див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безоплатний каталог

Запрошуємо до співпраці авторів
e-mail: publish@ksd.ua

**Запрошуємо до співпраці художників,
перекладачів, редакторів**
e-mail: editor@ksd.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків
тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@ksd.ua

Київ
тел./факс +38(067)575-27-55
e-mail: kyiv@ksd.ua

Кулін А.

К90 Останній потяг до Стамбула : роман / Айше Кулін ; пер. з англ. Н. Хаєцької. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. — 384 с.

ISBN 978-617-12-7143-2

ISBN 978-1-4778-0761-3 (англ.)

Сельва — донька одного з останніх османських пашів. Дівчина має все: статки, розкіш, чудову освіту. Вона може вийти заміж за будь-кого, але серце її належить Рафаелеві Альфандарі, сину відомого у Стамбулі лікаря-єврея. Вони прагнуть жити разом, навіть проти волі своїх родин. Закохані вирушають до Парижа, щоб почати нове життя і бути щасливими. Та у Францію приходять нацисти. Смертельна небезпека загрожує тепер Сельві й Рафаелю... Долаючи кордони та перетинаючи континенти, заступаючи за лінії долі та лінії розмежування, ризикуючи всім, вони сідають у той останній потяг, який зможе повернути їх додому. Чи збереже для них життя щасливий квиток і шанс на свободу?

УДК 821.512.161